

ძიებანი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის
ჟურნალი

№ 1

1998

მ ი ე ბ ა ნ ი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის
ჟურნალი

Д З И Е Б А Н И

Журнал
Центра археологических исследований
Академии наук Грузии

D Z I E B A N I

The Journal
of the Centre for Archaeological Studies
Georgian Academy of Sciences

№ 1

1998

63.4 (2Г)
902/904 (479.22)
ა531

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭო:

ოთ. ლორთქიფანიძე (თავმჯ.), აკად. წ/კორ.
თ. მიქელაძე, პროფ. ი.მ.დ.
ვ. ლიჩელი, ი.მ.დ.
ირ. ჯალაღანიძე, ი.მ.დ.
ვ. ჯაფარიძე, ი.მ.კ.
ბ. კვირკველია, ი.მ.კ.
ბ. ნარიშკინი, ი.მ.კ.
ბ. ჯორბენაძე, ი.მ.კ.
ბ. მინდიაშვილი, ი.მ.კ.
დ. ბაქრაძე (პასუხისმგებელი მდივანი)

სარედაქციო კოლეგია: ოთ. ლორთქიფანიძე (მთ. რედაქტორი)
 დ. კაჭარავა
 ბ. კვირკველია
 ბ. ნარიშკინი
 ბ. ჯორბენაძე

შინაარსი

Содержание

Contest

არქეოლოგიური კვლევის ცენტრი	5
Центр археологических исследований	6
Centre for Archaeological Studies	7

ს ტ ა ტ ი ე ბ ი

С т а т ь и

articles

1. ლ. ქორქია. აფიანჩას მღვიმური ნასახლარის პალეოეკოლოგიური ინტერპრეტაცია	9
Л. О. Коркия. Палеоэкологическая интерпретация пещерной стоянки Апианча (Абхазия) (Резюме)	13
L. Korkia. Paleoeological Interpretation of the Apiancha Site (Abkhazia) (Summary)	13
2. ა. ორჯონიკიძე. ადრებრინჯაოს ხანის ნამოსახლარი დიგაშენი I	15
А. З. Орджоникидзе. Поселение раннебронзовой эпохи Дигашени I (Резюме)	21
A. Ordshonikidze. Frühbronzezeitliche Siedlung Digascheni I (Zusammenfassung)	21
3. ნ. შანშაშვილი. კვირისტავის სემიოტიკური სტატუსი მტკვარ-არაქსელთა დაკრძალვის რიტუალში	23
Н. Э. Шаншасchwili. Семиотический статус пряслица в погребальном ритуале куро-аракской культуры (Резюме)	26
N. Schanschaschwili. Semiotische Status der Wirtel im Grabritual der Kura-Arax-Kultur (Zusammenfassung)	26
4. ზ. მახარაძე. ენეოლით-ადრებრინჯაოს ხანის კავკასიის არქეოლოგიის ზოგიერთი პრობლემა	27
З. Э. Махарадзе. Некоторые проблемы кавказской археологии эпохи энеолита - ранней бронзы (Резюме)	32
Z. Makharadze. Some Problems of the Caucasian Archaeology of Aeneolithic-Early Bronze Age (Summary)	32
5. ლ. სახაროვა. კიდევ ერთხელ კოლხური ცულების ტიპოლოგიის შესახებ	34
Л. С. Сахарова. Еще раз о типологии колхидского топора (Резюме)	40
L. Sakharova. Once again about the typology of the Colchian Axes (Summary)	41
6. რ. პაპუაშვილი. გვიანბრინჯაო-ადრერკინის ხანის კოლხეთის სამარხ-ორმოთა ფარდობითი ქრონოლოგიისათვის	43
Р. Э. Папуашвили. К относительной хронологии колхидских могильников эпохи поздней бронзы - раннего железа (Резюме)	55
R. Papuaschwili. Zur vergleichenden Chronologie der spätbronze-früheisenzeitlichen kolchischen Gräberfelder (Zusammenfassung)	56

ნინო შანშაშვილი

კვირისთავის სამიოტიკური სტატუსი მტკვარ-არამსელთა დაბრკალების რიტუალში

მტკვარ-არაქსის კულტურის სამარხებში მიცვალებულს ზოგჯერ ჩატანებული აქვს ქვის ან ძვლის კვირისთავი. ასეთი ჩვეულება დადასტურდა ამირანიხგორის №№ 24 და 36 სამარხებში [1, გვ. 36-37, 42], სამშვილდის სამაროვანზე №№ 3, 6, 20, 24-ე სამარხებში [2, გვ. 83, 85, 90, 91], მარნეულის ველის № 3 ყორღანის № 2 სამარხში [3, გვ. 141], კიკეთის ბ. კუფტინის მიერ გათხრილი I ქვაყრილის № 2 სამარხში [4, გვ. 21], აგრეთვე კიკეთის № 1 [4, გვ. 30] და № 12 [4, გვ. 49] სამარხებში.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

ამირანიხგორის № 36 სამარხი ნალისებური ფორმისაა. მასში დაკრძალულია ერთი მიცვალებული, რომელიც მარჯვენა გვერდზე ასვენია, თავით სამხრეთისაკენ. მას თავქვეშ ამოღებული ჰქონდა მსხვილფეხა რქოსანი ცხოველის ნეკნის ძვლები. ამავე ცხოველის თავის ქალა და ფეხების ძვლები სამარხის წინ, სამხრ-აღმ. კედელთან იდო. სამარხში აღმოჩნდა: ჭურჭელი, რომლის მუცელზე ნიშნებია ამოკაწრული, სპილენძის ყუნწიანი პატარა სატყერისპირი და ძვლის კვირისთავი [1, გვ. 37].

ამირანის გორის № 24 სამარხში, მიცვალებულს, დაახ. 40 წლის მამაკაცს, სატყერისპირის და თიხის ჭურჭლის გარდა ჩატანებული ჰქონდა ძვლის კვირისთავი. სამარხში აგრეთვე ოთხი ხარის ძვლები იდო [1, გვ. 40]. ტ. ჩუბინიშვილმა მაშინვე აღნიშნა, რომ კვირისთავის ჩატანება რაღაც რიტუალთან იყო დაკავშირებული [1, გვ. 42].

სამშვილდის № 3 სამარხი ქვაყუთია, რომელსაც შესასვლელი აღმოსავლეთიდან აქვს. ერთი მიცვალებული დამხრობილი იყო თავით აღმოსავლეთისაკენ, სამარხის დასავლეთ კედელთან მიხვეტილია 4 მიცვალებულის ჩონჩხი და თიხის 12 ჭურჭელი. ერთ-ერთ ბაღიაში აღმოჩნდა ძვლის სამი კვირისთავი [2, გვ. 83].

სამშვილდის № 6 სამარხი ქვაყუთს წარმოადგენს, რომელსაც შესასვლელი სამხრეთიდან ჰქონდა. შესასვლელი ჩაკეტილი იყო ქვის „კარი“. სამარხში სამი საფეხური ჩადის. ცენტრალურ ნაწილში, თავით სამხრეთისაკენ იწვა ორი მიცვალებული, ხელფეხმოკეცილი, ერთი - მარჯვენა, მეორე - მარცხენა გვერდზე. სამარხის ჩრდილოეთი კედელთან მიხვეტილი იყო ადრე დაკრძა-

ლულთა ძვლები - 3 თავის ქალა და თიხის ჭურჭელი. ცენტრალური ჩონჩხების თავის ქალებს შორის იდო ბრინჯაოს ორმხრივ დახვეული საკინძი, მეორე ჩონჩხის თავის ქალას ქვეშ აღმოჩნდა ბრინჯაოს სასაფეთქლე რგოლი, დამზადებული მრგვალი მავთულისაგან და პასტის ცილინდრული მძივები. ერთ-ერთ ბაღიაში აღმოჩნდა ძვლის გატეხილი კვირისთავი, რომლის სიძ. = 3,9 სმ, ღიამ. = 2,3 სმ.

ერთ-ერთ ბაღიას ამკობს ცხოველის (მელის) რელიეფური გამოსახულება, ერთს კი რელიეფური 2 ორმაგი ნახევარმთვარისებური ორნამენტი, რომელთა შუა მოთავსებულია წეროს რელიეფური გამოსახულება. ერთ ბაღიას და ერთ ტოლჩას შიგნიდან ჩასმული აქვს ობსიდიანის ნატეხები. სულ აღმოჩნდა 18 თიხის ჭურჭელი [2, გვ. 85-86]. სამშვილდის №№ 20 და 24 სამარხები გაძარცვული იყო. № 20-ში აღმოჩნდა ადამიანის 3 თავის ქალა, ერთი თიხის ბაღია, ქვის კვირისთავი, რომლის სიძ. - 1,9 სმ, ღიამ. - 4,1 სმ-ია და ობსიდიანის ყუნწიანი ისრსპირი [2, გვ. 90].

№ 24-ში აღმოჩნდა დაშლილი ჩონჩხი, თიხის ჭურჭლის რამდენიმე ფრაგმენტი და ძვლის კვირისთავი [2, გვ. 91].

ბ. კუფტინის მიერ კიკეთში, კერძოდ კი „ძველი კოჯრის“, ანუ „ცხვრის გზასთან“ გათხრილ სამარხში აღმოჩნდა წაკეთილი კონუსის ფორმის ძვლის 2 დაზიანებული კვირისთავი. ამ სამარხში აღმოჩნდა ოთხი თიხის ჭურჭელი [4, გვ. 21].

კვირისთავები აღმოჩნდა კიკეთის № 1 სამარხში, რომელიც წარმოადგენდა ქვაყრილიან ორმოსამარხს. სამარხში იყო 4 მიცვალებულის ჩონჩხი, ყოველ მათგანს თავი სამხრეთისაკენ ედო. ორი მიცვალებული მარჯვენა გვერდზე ესვენა, ორი კი მარცხენაზე. სამარხში აღმოჩნდა 7 თიხის ჭურჭელი და ძვლის 2 კვირისთავი. სამარხის ჩრდილოეთ ნაწილში დიდი რაოდენობით იყო ცხვრის ძვლები [4, გვ. 30].

კვირისთავი აღმოჩნდა კიკეთის № 2 ნალისებურ სამარხშიც, სადაც 6 მიცვალებული ესვენა. სამარხში დადასტურდა თიხის 12 ჭურჭელი. № 51 ჯამზე რელიეფური გამოსახულება, რკალისებური თავებით ერთმანეთისაკენ ჩახვეული ფიგურებია. კვირის-

ტავი ძვლისაა, წაკვეთილი კონუსის ფორმის, იდო № 56 კოჭობში [4, გვ. 49].

კვირისტავი აღმოჩნდა აგრეთვე მარნეულის № 3 ყორღანში. ყორღანის ყრილში რამდენიმე სამარხი იყო. კვირისტავი აღმოჩნდა № 2 სამარხში, ტოლჩასთან და ბადასთან ერთად. იგი დამზადებულია მუხლის ძვლისაგან. მისი სიმაღლე - 2,2 სმ, დიამ. - 4,21 სმ. აქვე ჩანდა ხარის ძვლები [3, გვ. 140-141].

ისევე როგორც სამარხში ჩალაგებული ყოველი ნივთი, კვირისტავის ჩატანებაც გარკვეულ რიტუალთანაა დაკავშირებული. თუ ყოფაში ამა თუ იმ ნივთს უტილიტარული მნიშვნელობა აქვს, რიტუალში ნივთი სიმბოლოს მნიშვნელობას იძენს [5, გვ. 82]. რიტუალში ნებისმიერი ნივთის სემიოტიკური სტატუსი მკვეთრად იწვევს. იცვლება მისი პრაგმატიკა, სემანტიკა და სინტაქტიკა [5, გვ. 82]. საგნის სიმბოლო ყოველთვის რაღაც იდეის შემცველია, რომელიც წარმოადგენს მთელი მისი აგებულების კანონს [6, გვ. 259].

კვირისტავი სამარხში, ჩვენი აზრით, უნდა წარმოადგენდეს ნიშანს ბედისმწერელი ქალღმერთისა, რომლის ატრიბუტი თითისტარია.

რწმენა-წარმოდგენები ბედისმწერელმრთველ ქალღმერთებზე დასტურდება სხვადასხვა ხალხების მითოლოგიაში. ხეთების ბედისმწერლები - ისტუსტაია და პაპაია - მიწისქვეშ მცხოვრები ქალღმერთები არიან, მათი ატრიბუტი თითისტარია, რომლის შემადგენელი ნაწილი კვირისტავია [7, გვ. 98]. ისტუსტაიას და პაპაიას ანალოგიური ქალღმერთები არიან ძველი ბერძნული მოირები, რომაული პარკები და სკანდინავიური ნორნები [8, გვ. 226].

მ. პოპკოს აზრით, თითისტარი იყო ალბათ სიმბოლო ადამიანის სიცოცხლისა [7, გვ. 98].

საერთოდ, კი, ნართი ეს არის „მითოპოეტური“ სიმბოლო გრძელი ცხოვრებისა. ნართის ძაფი გაიგივებულია სიცოცხლესთან, რომელიც ისევე გრძელდებოდა, როგორც ძაფი დართვისას. ბერძნულ მითოლოგიაში ადამიანის სიცოცხლე მოირების ხელშია: კლოტო რთავს ძაფს, ლაზისესი ატარებს მას ბედისწერის გზებზე, ათროპოსი კი ჭრის ძაფს და ამით წყვეტს სიცოცხლეს. ნართი და დართვა, როგორც წესი, ქალთანაა დაკავშირებული, უფრო ხშირად ქვედა სამყაროს ქალღმერთთან [8, გვ. 344].

პლატონის ცნობით, რომელიც თავის მხრივ უფრო ძველ მითოლოგიურ წყაროს

ეყრდნობა, მოირების ღედას - ანანკას მუხლებზე თითისტარი ეღო (ხატება, რომელიც, როგორც ცნობილია, ძაფის დართვის მოტივს სამყაროს ღერძის მოტივთან აერთიანებს). თითისტარი და ჯარა (თვით კერავც კი) სიცოცხლის და წარმავლობის (დროებითობის) სიმბოლოებს წარმოადგენს [9, გვ. 123].

საყურადღებოა, რომ ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ნეოლითური ხანის ევროპაში გავრცელებული იყო რწმენა-წარმოდგენები ფრინველის სახიან ქალღმერთზე, რომელიც ასევე ნართთან და მის ატრიბუტებთანაა დაკავშირებული. ეს რწმენა-წარმოდგენები დამახასიათებელი იყო ევროპის წინარეინდოევროპული მოსახლეობისათვის და შემორჩენილია ბასკურ მითოლოგიაში [10, გვ. 277]. ქართულ ფოლკლორშიც ზოგჯერ ბედისმწერლები ფრინველის სახით არიან წარმოდგენილნი [11, გვ. 461-462]. საინტერესოა, რომ ეტრუსკულ მითოლოგიაში ბედისწერის ქალღმერთი ნორტია ფრთოსან ქალად გამოისახებოდა [8, გვ. 226]. მ. გიმბუტასის აზრით, ეს პრეინდოევროპული ქალღმერთი აწესრიგებდა სიკვდილ-სიცოცხლის ციკლს [10, გვ. 282]. თანამედროვე ევროპელების ფოლკლორში ეს სახე შემორჩენილია როგორც მოხუცი ქალი, „დედილო ბატი“, რომელიც ბორცვის ძირას ცხოვრობს. იგი გამოისახება საქსოვით ხელში [10, გვ. 293].

ქართულ რწმენა-წარმოდგენებში „ბედისმწერლები“ ზოგჯერ წარმოდგენილიან შავებში ჩაცმულ (ხშირად ხანში შესულ) ქალებად. მათი რიცხვი ძირითადად სამს არ აღემატება (თუმცა ზოგჯერ შეიძლება ან ცხრით შეიძლება შეიცვალოს [9, გვ. 122].

ი. სურგულაძის აზრით, ბედისმწერლების ფუნქციას ხშირად სულეთის ღმერთი ასრულებს, რომელიც ხანდახან მორივე ღმერთთან არის გაიგივებული [12, გვ. 31].

ქართულ ეთნოგრაფიაში დასტურდება ძაფის, ნართის დაკავშირება ბედთან, ბედისწერასთან. ნ. აბაკელაძის დაკვირვებით, ტერმინი „ფეხის დაწნა“, „კარგი ფეხის“, დაბედების, კარგი ბედის წნვას, რთვას გულისხმობს. ასევე ტერმინების „ბედის შეკვრის“, (ბედკრული) და „ბედის გახსნაც“ ბედის ძაფთან კავშირზე მიუთითებს, [9, გვ. 128].

„მრავალ ტრადიციაში ძაფის გაწვევების მოტივი სიკვდილთან და სულთანაა დაკავშირებული. ამიტომ შემთხვევითი არ არის, რომ ერთი შეხედვით უცნაური რიტუალი (რომელიც არც თუ ისე ძველია), რომლის დროსაც გარდაცვლილის სული თუკი მან ის სახლს გარეთ დალია, გარდაცვალების ად-

გილიდან გაბმული ძაფით მოჰყავთ სახლში. აქვე შეიძლება გავისვენოთ ჩონგურზე, ან ფანდურზე სიმის გაწყვეტა, რომელიც ვიდაცას სიკვდილის მომასწავლებლად ითვლება“ [9, გვ. 128].

მქსოველი ხანდაზმული ქალის (ღვთის-მშობელი მარიამის) სახე კარგად ჩანს ქართულ შელოცვებში, უფრო ხშირად გათვალულის შელოცვებში, რაც ისევ ბედიწერასთანაა დაკავშირებული.

„ივღა დედა მარიამი ოქროს სკამსა,
ქსოვდა ქსელსა ძოწეულისასა,
თმასა წნავდა ბროწეულისასა,
გვერდზე ედგა მილთა კოკა
მიგ ედგა ვარდის წყალი“

[13, გვ. 106].

ანდა

„ქრისტეს დედა მარიამი
ზის სამოთხის კარზე,
ტან აქუს ალვისა,
თმა ასხია ბროწეულისა,
ქსელი უდგას ძოწეულისა“

[13, გვ. 126].

ამრიგად ქართული ფოლკლორული და ეთნოგრაფიული მასალებით ამჟღავნებს იკვეთება მოხუცი ქალის სახე, რომელიც ზოგჯერ შავებშია ჩაბმული, რაც მის ქტონიურობაზე მიუთითებს. იგი ბედის მრთველი ან ბედის-მწერელია. ერთ-ერთ თქმულებაში ამირანის შესახებ მოთხრობილია ამირანის ბრძოლაზე გველეშაპთან, რომელსაც ხან „შავი გველეშაპი“ ეწოდება, ხან „ქარცეცხლი“. სვანურ თქმულებებში ეს გველეშაპი (ან ღვეი) კლდის თავზე ზის და მატყლს რთავს. თითისტარად მას ნაძვის ხე აქვს, ხოლო ჯარად - წისქვილის ქვა [15, გვ. 193]. აქაც გველეშაპი - ქტონიური ბუნების არსება, თითისტარით ზის კლდის თავზე.

რიტუალში ნივთების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფუნქცია მედიაციაა. იგი სამყაროს გაერთიანების ინსტრუმენტია. საგნების მედიატორებად გამოყენება ეფუძნება მათ ორბუნებოვნებას: ერთი მხრით ისინი განეკუთვნებიან ბუნების სამყაროს (მასალა მათ დასამზადებლად ბუნებიდანაა აღებული), მეორე მხრივ, ისინი განიცდიან სპეციალურ დამუშავებას, რომლის შედეგად ბუნების სამყაროდან ხელოვნურ სფეროში გადაინაცვლებენ და ამ ნიშნით კულტურულ საგნად გადაგვარდებიან [5, გვ. 86].

ჩვენი აზრით, კვირისტავის სამარხში ჩატანების რიტუალი შეიძლება დაკავშირდეს უნივერსალური სიუჟეტის ზღაპრის კონკრეტულ შემთხვევას; როდესაც ობოლ და ღარიბ გოგონას თითისტარი უვარდება ჯადოქარი ღვთაბრის მიწისქვეშა სახლის ერდოში. გარკვე-

ული მოქმედების შედეგად კონკრეტულად გარდაიქმნება მზეთუნახავ და მდიდარ ქალწულად, რომელიც ცოლად მიჰყვება უფლისწულს, ხოლო ბოროტი და ზარმაცი დედინაცვლის შვილი, რომელიც შეეცდებოდა კონკრეტულ გზას დაადგეს, შინ ხელცარიელი ბრუნდება.

კ. პროპი ამ ზღაპრის სიუჟეტში ხედავს ინიციაციის ანარეკლს [14, გვ. 120]. ეთნოლოგიაში საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ინიციაცია გაიზრება როგორც სიკვდილი და ხელახალი დაბადება, რაც იმ აზრთანაა დაკავშირებული, რომ ახალ სტატუსში გადასვლამდე ინდივიდი უნდა განადგურდეს თავის ძველ თვისებებში [9, გვ. 26].

ამდენად „კონკრეტულ“ ზღაპრის გმირი ჩავარდნილი თითისტარის მეშვეობით ხდება ჯადოქარი ღვთაბრის მიწისქვეშა საცხოვრებელში და გარკვეული დროის შემდეგ გარდაქმნილი უბრუნდება თავის სამყაროს.

ზემოთ მოტანილი მასალა, ჩვენი აზრით, შეიძლება გამოვიყენოთ მტკვარ-არაქსის კულტურის მატარებელ ტომებში დაფიქსირებული რიტუალის (მიცვალებულისათვის კვირისტავის ჩატანება) ასახსნელად.

ჩვენი აზრით, მიცვალებულს სამარხში კვირისტავს ატანდნენ როგორც ნიშანს ბედისმწერელ ქალღმერთთან მოსახვედრად, რომელსაც ესა თუ ის პირი ხელახლა უნდა მოევიდნა ამ ქვეყანაზე ახალ სტატუსში. ამრიგად კვირისტავი იყო სიცოცხლის განახლების სიმბოლო.

მტკვარ-არაქსის კულტურაში კვირისტავის ჩატანება დადასტურდა სხვადასხვა ტიპის სამარხებში (ქვაყუთი, ნაღისებური და ორმოსამარხი), რომლებიც ერთი პერიოდით - ძვ. წ. IV-III ათასწლ. მიჯნით თარიღდება.

კვირისტავის შემცველი სამარხებიდან მხოლოდ ამირანისგორის № 36 და № 24 სამარხებია ინდივიდუალური, დანარჩენში კი რამდენიმე მიცვალებული ესვენა. ზოგ სამარხში დასტურდება ცხოველების შეწირვა მიცვალებულისათვის (ამირანისგორა, კიკეთის № 1 სამარხი, მარნეულის ველის № 3 ყორღანი).

ზემოთ განხილული სამარხებიდან ორი გამოირჩევა თავისი „საკრალური“ ინვენტარით: ამირანისგორის № 36 სამარხი თავისი „ნიშნებიანი“ ჭურჭლით და სპილენძის სატყვრისპირით და სამშვილდის № 6 სამარხი ორვოლუტური საკინძით, ობსიდიანის „ფანჯრებიანი“ ჭურჭლებით და უჩვეულო რელიეფური ორნამენტით, რაც უსათუოდ მიუთითებს ამ სამარხებში დაკრძალულ მიცვალებულთა განსაკუთრებულობაზე. სხვა კვირისტავებიანი სამარხებიდან ორი გადარცუ-

ლია (სამშვილდის №№ 20 და 24), დანარჩენი კი არ გამოირჩევა თავისი ინვენტარით.

გამომდინარე იქიდან, რომ კვირისტავი მიწისქვეშა ქალღმერთის ატრიბუტია, ზემოთ განხილული სამარხებიდან კი ორი გამოირჩევა თავისი ინვენტარის „საკრალურობით“, აგრეთვე გავითვალისწინეთ რა ის ფაქტიც, რომ რიტუალში მონაწილე ყველა ნივთი საკრალურია, შეიძლება დავასკვნათ, რომ კვირისტავის შემცველ სამარხებში დაკრძალული პირები დაკავშირებული იყვნენ ქტონური ღვთაების კულტთან, რომლებსთვისაც სიკვდილი და ინიციაცია გაიგივებული იყო. მიწისქვეშა მქსოველ ქალღვთაებასთან მისი ნიშნის, კვირისტავის მიტანით, ისინი ახალი სტატუსით ბრუნდებოდნენ სააქოს.

Н. Э. Шаншасвили

СЕМИОТИЧЕСКИЙ СТАТУС ПРЯСЛИЦА В ПОГРЕБАЛЬНОМ РИТУАЛЕ КУРО-АРАКСКОЙ КУЛЬТУРЫ (Резюме)

В погребениях куро-аракской культуры иногда встречаются костяные или каменные пряслица. Пряслица обнаружены в погребении № 36 на Амиранис гора, в погребениях №№ 3, 6, 20, 24, из Самшвилде, во 2-м погребении III курганной насыпи, а также из погребений № 1 и № 12. Также как и все предметы, находящиеся в погребении, пряслице определенным образом связано с погребальным ритуалом. Если в быту тот или иной предмет имеет чисто утилитарное значение, то в ритуале предмет обретает значение символа.

По нашему мнению, пряслице в погребении имеет значение символа богини Судьбы, богини, схожей с хеттской Иштустайей и Папайей, греческим Мойрами, римскими Парками и скандинавскими Норнами, чьим атрибутом было веретено.

N. Schanschaschwili

SEMIOTISCHER STATUS DER WIRTEL IM GRABRITUAL DER KURA-ARAX-KULTUR (Zusammenfassung)

In den Gräbern der Kura-Arax-Kultur kommen manchmal die Wirtel aus Knochen

und Stein vor. Sie sind gefunden worden: in den Gräbern № 24 und № 36 auf dem Amiranisgora, in den Gräbern № 3, 6, 20, 24 aus dem Gräberfeld Samschwilde, im Grab № 2 aus dem Kurgan № 3 von Marneuli; In Kiketi im Grab № 2 des I. Kurganes, und auch in den Gräbern № 1 und № 12. Fast alle Gegenstände wie auch die Wirtel sind in bestimmter Weise mit dem Grabritual verbunden. Wenn im Haushalt dieser oder jener Gegenstand eine utilitaristische Bedeutung hatte, bekam er im Ritual symbolische Bedeutung. Unserer Meinung nach haben die Wirtel aus den Gräbern eine symbolische Bedeutung der Gottheit des Schicksals, die sehr ähnlich zu hethitischen Gottheiten Istustaja und Papaja, zu griechischen Moiren, römischen Parken und skandinavischen Nornen waren und deren Attribut der Wirtel war.

ლიტერატურა:

1. ტ. ჩუბინიშვილი. ამირანის გორა, თბ. 1963.
2. გ. მირცხულავა. სამშვილდე, თბ., 1975.
3. ქვემო ქართლის არქეოლოგიური ექსპედიციის შედეგები (1965-1971 წწ.). თბ., 1975.
4. გ. ფხაკაძე. ქვემო ქართლის ენეოლითი, თბ., 1963.
5. А. К. Байбурин. Семиотические аспекты функционирования вещей - Сб. Этнографическое изучение знаковых средств культуры. Л., 1989.
6. А. Ф. Лосев. Философия. Мифология. Культура. М., 1991.
7. М. Рорко. Mitologia hetyckey Anatolii. Warszawa, 1980.
8. Мифы народов мира. т. II, М., 1982.
9. ნ. აბაყელია. სიმბოლო და რიტუალი ქართულ კულტურაში, თბ. 1997.
10. M. Everson. Tenacity in religion, myth and folklore: The neolithic goddess of old Europe preserved in a non-indo-european setting. The Journal of indo-european studies, vol. 17, no 3/4, 1989.
11. იყო და არა იყო რა - ქართული ხალხური ზღაპრები, თბ., 1974.
12. ი. სურგულაძე. ქართული ხალხური ორნამენტი, თბ., 1986.
13. „გველი მოვკალ უფლისათვის“ - ქართული შელოცვები - თბ., 1992.
14. В. Пропп. Исторические корни волшебной сказки, М., 1964.
15. თ. ჯაფარიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. ტ. I, თბ., 1979.